

แรกเริ่มริสร่างโรงพยาบาลบนควนท่าข้าม และความเป็นไปของโรงพยาบาลจิตเวช แห่งภาคใต้ก่อนกึ่งพุทธกาล (พุทธศักราช 2500)

Initiating Plan to Build a Hospital at Khuan Tha Kham and Background
of the Psychiatric Hospital of the Southern Region before the half-Buddhist era (2500 B.E.)

อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ

โรงพยาบาลจิตเวชคือผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลแนวคิดของโลกตะวันตกศตวรรษที่ 20 ซึ่งความบ้า (Madness) ถูกนิยามเป็นความป่วยไข้ ผู้แสดงอาการวิกลจริตจึงควรได้รับการบำบัดรักษา แนวคิดดังกล่าวยังส่งทอดมาสู่สังคมไทยด้วยเช่นกัน เริ่มจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ปรากฏการก่อตั้งโรงพยาบาลโรคจิต บริเวณไม่ห่างไกลจากเมืองหลวง และต่อมาภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ก็เริ่มมีการจัดสร้างโรงพยาบาลโรคจิตสำหรับส่วนภูมิภาค โดยแห่งแรกสุดนั้นตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดทางภาคใต้

The psychiatric hospital was a consequence of the influences of 20th century Western concepts in which madness was defined as sickness; people showing signs of insanity should be treated. Such idea had passed on to Thai society as well when, in the era of absolute monarchy, it appeared to be the establishment of a mental health unit not far from the capital. After the revolution in 1932, regional mental health units were established with its first hospital located in the southern region.

หวนสู่วันวานเมื่อครั้งผมยังเด็ก ทุกคราคราว เดินทางไปกลับระหว่างตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี กับอำเภอพุนพิน มักจะผ่านบริเวณ ‘ควนท่าข้าม’ ที่ตั้งโรงพยาบาลจิตเวชประจำภาคใต้ในนาม “โรงพยาบาลสวนสราญรมย์” หรือริมฝีปากใคร ๆ ยุคนั้นเรียกกันว่า “โรงพยาบาลบ้า”

ผมเองหลงใหลใคร่รู้เรื่องราวโรงพยาบาลบน ควนท่าข้ามนับแต่วัยเยาว์ จวบกระทั่งเติบโตใหญ่จึง หมั่นเพียรศึกษาค้นคว้าข้อมูลมากมายที่สะท้อน ความเป็นมาของสถานพยาบาลแห่งนี้

จุดกำเนิดของโรงพยาบาลสวนสราญรมย์ คงต้องเริ่มต้นเอ่ยถึงกันสมัยปลายทศวรรษ 2470 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 กระทรวงมหาดไทยยุครัฐบาลคณะราษฎรได้ดำริที่จะสร้างโรงพยาบาลสำหรับผู้ป่วยโรคทางจิตเวชหรือ ‘โรงพยาบาลโรคจิต’ ในพื้นที่ส่วนภูมิภาค ซึ่งเดิมมี โรงพยาบาลลักษณะนี้ที่กรุงเทพมหานคร ถือเป็น โรงพยาบาลโรคจิตแห่งแรกของเมืองไทย ก่อเกิดขึ้น และเปิดเป็นทางการปลายปีพุทธศักราช 2432 สมัย สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ตั้งอยู่บริเวณปากคลองสาน ฝั่งธนบุรี

หลักฐานที่ยืนยันแนวคิดสร้างโรงพยาบาล โรคจิตในต่างจังหวัด ได้แก่ สุนทรพจน์ของหลวง ประดิษฐ์มนูธรรมหรือนายปรีดี พนมยงค์ทางวิทยุ กระดาษเสียงเนื่องในวาระวันฉลองรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พุทธศักราช 2478 ขณะนั้นเขาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (นายปรีดีให้ความสำคัญกับวันที่ 27 มิถุนายนในฐานะวันรัฐธรรมนูญจริง ๆ เสียมากกว่าวันยี่ดอานาจ คือ 24 มิถุนายน จึงไม่แปลกเลยที่เขาจะเลือก สถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง วันที่ 27 มิถุนายน)

หลวงประดิษฐ์มนูธรรมเกริ่นถ้อยสุนทรพจน์ว่า

“ท่านผู้ฟังทั้งหลาย

วันคืนก็ได้ล่วงมาบรรจบครบรอบปีที่ ๓ ณ วันที่ ๒๗ มิถุนายน อันเป็นวันมหามงคลสมัยที่ชาติไทยได้เข้าสู่ระบอบรัฐธรรมนูญ ในระหว่าง ๑ ปีนับแต่วันที่ข้าพเจ้าได้มีโอกาสมาแสดงถึงเรื่องสองปีที่ผ่านมาแล้ว รัฐบาลก็ได้พยายามที่จะผดุงประเทศชาติให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นตลอดมา

อันชีวิตของชาติจะเจริญด้วยความมั่นคงสมบูรณ์ของอวัยวะต่าง ๆ แห่งชาติ ความสามัคคีเป็นสิ่งที่ทำให้ชาติมีกำลังเข้มแข็งเข้าสู่ความเจริญอย่างไรมิใช่ ท่านนายกรัฐมนตรีก็ได้แสดงมาแล้วเมื่อวันที่ ๒๔ และชาติเราจะต้องฝ่าอุปสรรคอันมีอยู่ประการใดบ้างนั้น เมื่อคืนวันที่ ๒๖ หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ก็ได้แสดงให้เห็นทราบแล้วว่า นอกจากชาตกำลังทรัพย์ ประเทศเรายังขาดกำลังคน คือขาดผู้รู้ผู้ชำนาญในวิทยาการ สยามที่ได้เข้าสู่ระบอบรัฐธรรมนูญนั้น มิใช่จะตั้งต้นใหม่แต่ในระบอบการปกครอง สยามจำต้องเพาะคนขึ้นใหม่ จำต้องเพาะผู้รู้ผู้ชำนาญเพิ่มเติม เพื่อส่งเสริมอวัยวะของชาติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ภาษีของชาวตะวันตกบทหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าได้อ้างถึงเมื่อปีกลายนี้ว่า กรุงโรมมิได้สร้างสำเร็จลงในวันเดียวนั้น ข้าพเจ้าก็จำต้องขออ้างซ้ำอีก สำหรับประเทศสยาม ประเทศอันเป็นที่รักของเรา ณ บัดนี้ ผลแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองในรอบขวบปีนี้มีประการใดนั้น ข้าพเจ้าขอชี้แจงแก่ท่านโดยสังเขป ในส่วนที่เกี่ยวข้องหลักการทั่วไปตามแนวหลัก ๖ ประการ และบรรยายหนักไปในหน้าที่กระทรวงมหาดไทย โดยเฉพาะดังต่อไปนี้”

จากนั้น ททยอยแจกแจงรายละเอียดของหลักแต่ละประการตามลำดับ โดยรายงานแผนการจะสร้างโรงพยาบาลโรคจิตในเนื้อหาส่วนการปกครอง เรื่องสาธารณสุขและการแพทย์ว่า

“...ในเรื่องการสาธารณสุขและการแพทย์ ซึ่งจะ

ศตวรรษที่ 20 ความบ้าได้ถูกนิยามให้เป็นอาการของความเจ็บไข้ได้ป่วย
เป็นโรคทางจิต คนบ้าจึงควรถูกนำตัวไปรักษาในโรงพยาบาล
ยุคสมัยนี้เอง จึงก่อกำเนิดโรงพยาบาลจิตเวชขึ้น
อย่างไรก็ดี นโยบายของโรงพยาบาลหาใช่แค่บำบัดความวิกลจริต
แต่ยังพยายามชำระคนบ้าให้กลับมามีศีลธรรมอันบริสุทธิ์

ทำให้ราษฎรมือนามัยสมบุรณ์ ก็ได้อาศัยกำลังเงินจากรัฐบาลบ้าง จากสลากกินแบ่งบ้าง จากท่านที่มีจิตศรัทธาบริจาคบ้าง จากกำลังแรงของผู้เสียสละบ้าง สถานพยาบาลก็ได้สร้างขึ้นหลายแห่งเป็นสุขศาลาเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ จังหวัดธนบุรี ซึ่งท่านผู้เป็นเจ้าของทางสุขศาลานั้นได้บริจาคทรัพย์ให้จังหวัดสิงห์บุรีก็ได้จัดสร้างสุขศาลาขึ้น โดยเงินของสุขาภิบาลและเงินเรียไร จังหวัดอุดรธานีได้สร้างเรือนคนไข้เพิ่มเติมในบริเวณสุขศาลา เป็นต้น นอกจากนี้ยังกำลังก่อสร้างโรงพยาบาลขึ้นใหม่หลายแห่ง เช่น โรงพยาบาลกลาง จังหวัดพระนคร โรงพยาบาลหนองคาย โรงพยาบาลอุบลราชธานี ส่วนที่จังหวัดนครพนมจะลงมือในไม่ช้า จังหวัดแพร่จะดำเนินการให้มีสุขศาลา และอนาถาพยาบาล พระประแดง ก็จะได้สร้างเรือนคนไข้วันโรคหญิงเพิ่มเติมอีก ส่วนราษฎรในฝั่งแม่น้ำโขงก็จะได้รับความสะดวกในการรักษาพยาบาล โดยรัฐบาลได้ลงมือสร้างเรือนต์พยาบาลประจำแม่น้ำโขงไว้ให้แล้ว เรือนนี้จะแล่นไปมาในลำแม่น้ำโขงในเขตจังหวัดเลย หนองคาย นครพนมและลำน้ำก่ำเขตจังหวัดสกลนครด้วย นอกจากนี้แห่งใดที่จะสร้างโรงพยาบาลหรือสุขศาลายังไม่ได้ ก็ได้เปิดให้สถานทำการบำบัดโรคขึ้น ณ ที่พักแพทย์ เช่น ที่อำเภอบ้านเซ้า จังหวัดลพบุรี และอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

ฝ่ายบุคคลที่เป็นโรคจิต ซึ่งที่ที่แล้วมาในต่างจังหวัดได้ฝากไว้ยังเรือนจำนั้น ต่อไปจะได้เริ่มจัดให้ไปอยู่ ณ โรงพยาบาลโรคจิต ซึ่งจะสร้างขึ้นสำหรับภาคใต้ ๑ แห่ง ภาคเหนือ ๑ แห่ง

ปัญหาสำคัญเรื่องผู้รักษาพยาบาลนั้น ก็ได้พยายามอบรมให้มีผู้ช่วยแพทย์ขึ้นสำหรับภาคอีสาน ๓๐ คนแล้ว และในปีนี้ได้เปิดการอบรมขึ้นที่เชียงใหม่อีก ๒๐ คน ในส่วนกฎหมายว่าด้วยการแพทย์ก็ได้ประกาศไปแล้ว 2 ฉบับ คือพระราชบัญญัติการสาธารณสุข และพระราชบัญญัติโรคติดต่อ นอกจากนี้คณะกรรมการสาธารณสุขและการแพทย์ที่รัฐบาลได้จัดตั้งขึ้น คือได้ช่วยเหลือวางโครงการในการสาธารณสุขและการแพทย์ให้ดียิ่งขึ้น...”

โรงพยาบาลโรคจิตเพื่อรักษาผู้ป่วยวิกลจริตแห่งที่จะสร้างขึ้นสำหรับภาคใต้ ก็คือ โรงพยาบาลสวนสราญรมย์ บนควนท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนแห่งที่สร้างขึ้นสำหรับภาคเหนือ ก็คือ โรงพยาบาลสวนปรุง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ควรบอกด้วยว่า ปลายทศวรรษ 2470 กระทรวงมหาดไทยยังคงควบคุมดูแลด้านการแพทย์ โดยเป็นภาระหน้าที่ของกรมสาธารณสุข กระทั่งเดือนมีนาคม พุทธศักราช 2485 จึงได้สถาปนากรมสาธารณสุข

ขึ้นเป็นกระทรวงสาธารณสุข นั้นหมายความว่า ตอนหลวงประดิษฐ์มนูธรรมรั้งตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยช่วงพุทธศักราช 2477-2478 กรมสาธารณสุขและกิจการงานด้านการแพทย์ ย่อมอยู่ในความควบคุมดูแลของเจ้ากระทรวงนี้

คณะเจ้าหน้าที่กรมสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทยได้ออกเดินทางจากกรุงเทพมหานคร มาสำรวจและเสาะหาพื้นที่เหมาะสมเพื่อก่อสร้าง ตึกอาคารโรงพยาบาลโรคจิตประจำภาคใต้ ดัง นายแพทย์แสง สุทธิพงศ์ หรือที่มีบรรดาศักดิ์เดิม คือ ‘พระชาญวิวิธ’ แพทย์ประกาศนียบัตรแห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและปริญญาสาธารณสุข แห่งมหาวิทยาลัยจอห์น ฮอปกินส์ (Johns Hopkins University) ผู้เป็นหนึ่งในคณะเจ้าหน้าที่ บันทึกความทรงจำตอนหนึ่งว่า

“นับแต่พุทธศักราช 2478 ข้าพเจ้าได้มีโอกาส รับคำสั่งจากกระทรวงมหาดไทยให้มาพิจารณา หาที่ดินสำหรับสร้างโรงพยาบาลโรคจิตภาคใต้ ข้าพเจ้าได้ตรวจพิจารณาหาที่ดินตั้งแต่จังหวัดเพชรบุรี ลงมาทางใต้จนถึงจังหวัดปัตตานี ได้เปรียบเทียบ ความสำคัญในอันที่จะได้ที่ดินอันเหมาะสมหลายแห่ง ในที่สุดด้วยการชี้แจงแนะนำของเพื่อนข้าราชการ หลายท่าน ตลอดจนท่านเจ้าคุณธรรมปรีชาอุดม อธิบดีเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี และนายแพทย์ สกนธ์ โสภณ ได้ให้ข้าพเจ้าไปสำรวจดูที่ดินบนควน ท่าข้าม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 พระราชทานชื่อควนนี้ว่า “สวนสราญรมย์” เมื่อเดินสำรวจจนทั่ว ข้าพเจ้าก็ได้ตัดสินใจรายงานผู้บังคับ บัญชาว่า ที่ดินตรงนี้ดี และเหมาะสมกว่าที่อื่น”

ด้วยมูลเหตุข้างต้น โรงพยาบาลโรคจิตประจำ ภาคใต้บนควนท่าข้ามจึงพลันก่อสร้างขึ้นในปี พุทธศักราช 2479 เนื้อที่อาณาบริเวณกว้างขวาง ประมาณ 412 ไร่กว่า ๆ

นายแพทย์แสง สุทธิพงศ์ หรือพระชาญวิวิธ
ที่มา: หนังสือ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายแพทย์ แสง สุทธิพงศ์ (พระชาญวิวิธ)

อาคารโรงพยาบาลสวนสราญรมย์ยุคแรกเริ่ม

ขออนุญาตเล่าเสริมอีกสักนิด ย้อนเวลาไปใน วันที่ 29 กรกฎาคม พุทธศักราช 2458 เมื่อคราวที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้และมาตั้งพลับพลา ดำหนักประทับแรมบนควนท่าข้าม ครานั้น พระองค์ ได้พระราชทานนามของจังหวัดว่า “สุราษฎร์ธานี” พระราชทานนามของแม่น้ำหลวงเป็น “แม่น้ำตาปี” และพระราชทานนามของควนท่าข้ามเป็น “สวน สราญรมย์” ในคราวเดียวกัน ณ ควนท่าข้าม ยังมีการ ประชันหนังตะลุงแสดงต่อหน้าพระพักตร์ นายหนัง ตะลุงผู้คว่าชัยชนะคือ หนังแสง คลองยัน

ครั้นกลางปีพุทธศักราช 2479 หลวงประดิษฐ์ มนูธรรม ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

การต่างประเทศ และพระยาฤทธิอัคเนย์ (สละ เอมะศิริ) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ พร้อมคณะผู้ติดตามได้ออกเดินทางไปตรวจราชการและเยี่ยมเยียนหลายจังหวัดทางภาคใต้ ได้แก่ สงขลา สตูล พัทลุง ตรัง สุราษฎร์ธานี และชุมพร โดยเดินทางจากตรังมายังจังหวัดสุราษฎร์ธานีตอนบ่ายวันอังคารที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2490 เวลา 15.20 น. ได้ไปเยี่ยมศาลากลางจังหวัดและศาลจังหวัด ในอำเภอบ้านดอน (ปัจจุบันคือ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี) เข้าพักผ่อน ณ สโมสรสุราษฎร์ธานี ประมาณ 19.00 น. คณะราชการ คณะกรรมการจังหวัดสุราษฎร์ธานี พร้อมผู้แทนราษฎรประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้เลี้ยงอาหารต้อนรับ

วันพุธที่ 17 มิถุนายน ตั้งแต่เวลา 7.00 น. คณะของสองรัฐมนตรีตระเวนดูสถานที่ตำรวจภูธรเรือนจำ สุขาภิบาล ศาลาเทศบาล ที่ทำการไปรษณีย์ โรงเรียนประจำจังหวัด (ปัจจุบันคือโรงเรียนสุราษฎร์ธานี ผมเองก็เป็นศิษย์เก่า) ตลาด และชมกิจการโรงเลื่อยไม้บริษัทยูเอส เอเซียติก (East Asiatic Company) รวมทั้งออกจากตัวเมืองบ้านดอนไปยังควนท่าข้าม ในเขตท่าข้าม (ทุกวันนี้คืออำเภอพุนพิน แต่ชาวบ้านยังเรียกติดปากเนื่อง ๆ ว่า “ท่าข้าม”) บริเวณสถานก่อสร้างโรงพยาบาลโรคจิตประจำภาคใต้ ตามที่นายแพทย์แสง สุทธิพงศ์เลือกไว้ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความดำริและนโยบายของหลวงประดิษฐมนูธรรมเมื่อครั้งยังเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ก่อนจะย้ายมาว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

“โรงพยาบาลสวนสราญรมย์” บนควนท่าข้าม สร้างเสร็จสิ้นและเปิดรักษาคนไข้จิตเวชเมื่อวันอาทิตย์ที่ 20 มีนาคม พุทธศักราช 2480 นับเป็นโรงพยาบาลจิตเวชแห่งที่สองของประเทศไทย

หลวงประดิษฐมนูธรรม หรือนายปรีดี พนมยงค์
ที่มา: หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ถัดต่อมาปลายทศวรรษ 2490 สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โรงพยาบาลโรคจิตประจำภาคใต้บนควนท่าข้ามหรือโรงพยาบาลสวนสราญรมย์ได้ปรากฏเป็นข่าวคราวอีกครั้งตามหนังสือสิ่งพิมพ์แจก เช่น ข้อเขียนพร้อมภาพประกอบเรื่อง “มนุญธรรมที่พุนพิน” เรียบเรียงโดย ไอฟาร์ หรือนามปากกาของวิลาศ มณีวัต นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์หนุ่มชาวสุราษฎร์ธานี แทรกภาพถ่ายประกอบโดยพร้อมศักดิ์ บุญชูช่วย ออกเผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์ ภาพข่าวสยามนิกรรายสัปดาห์มีเจ้าของคือบริษัทไทยพาณิชย์การ จำกัด ผู้อำนวยการคือนายไชยณรงค์ ชวลิต ส่วนนายกรมล ปรานานนท์ เป็นบรรณาธิการ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา โดยลงพิมพ์ในฉบับที่ 123 ประจำวันจันทร์ที่ 20 เมษายน พุทธศักราช 2496

ไอฟาร์เปิดฉากข้อเขียนของเขาว่า

“นอกจากโรงพยาบาลโรคจิตที่ปากคลองสานแล้ว หลายท่านอาจไม่ทราบว่ายังมีโรงพยาบาลโรคจิตแห่งหนึ่งซึ่งมีความ “ร่มรื่น” เช่นเดียวกับที่ปากคลองสาน นั่นคือ โรงพยาบาลโรคจิตประจำภาคใต้ ที่อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สถานพยาบาลแห่งนี้ตั้งอยู่บนเนินดินสลับซับซ้อน

พระยาอุททธิอัคเนย์ (สละ เอมะศิริ)
ที่มา: อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พันเอก พระยาอุททธิอัคเนย์

แม่น้ำตาปีที่ท่าข้ามหรืออำเภอพนพน
ที่มา: ท่องเที่ยวสัปดาห์ ประจำเดือนกุมภาพันธ์
พุทธศักราช 2482
(นับเทียบศักราชแบบปัจจุบันตรงกับมกราคม
พุทธศักราช 2483)

วิลาศ มณีวัต

ตามภาษาพื้นเมืองที่เรียกว่า “ควน” ริมทางหลวง
สายสุราษฎร์-บ้านดอน หรือทางหลวงจากสถานี
สุราษฎร์ธานีไปตัวจังหวัดนั่นเอง ผู้เลือกทำเล
สถานพยาบาลแห่งนี้ คือนายแพทย์แสง สุทธิพงศ์
ประธานสำนักวัฒนธรรมทางจิตใจ สภาวัฒนธรรม
แห่งชาติคนปัจจุบัน ครั้งที่ยังรับราชการอยู่ในกรม
สาธารณสุข เมื่อ ๑๔ ปีมาแล้ว”

มีหน้าซ้ำ ยังบรรยายสภาพและบรรยากาศ
รายล้อมโรงพยาบาลสวยสดงดงาม เปรียบเปรย
ไปถึงขั้นว่าคล้ายคลึง ๗ ดินแดนแคลิฟอร์เนีย
(California) ในสหรัฐอเมริกา นายแพทย์แสงช่าง
ตาถึงเลือกพื้นที่ได้เหมาะสมจริง ๆ

“ทั้งนี้โดยที่ท่านเห็นว่าที่ดินมีที่ดินบนลูกเนิน
เป็นเขตต์สงวนของราชพัสดุอยู่แล้ว ประกอบกับ
พรรณไม้ขนาดใหญ่ให้ความร่มเย็นและงดงามแก่
ภูมิภาค ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเป็นที่พักของผู้ป่วย
ทางจิต ผู้เขียนกล่าวได้ว่าพื้นที่ลูกคลื่นบริเวณ
โรงพยาบาลงามปาน ๆ กับไร่ส้มตามเชิงเขาในมลรัฐ
แคลิฟอร์เนียทีเดียว เนื้อที่โรงพยาบาลประมาณ
400 ไร่ ได้ถูกดัดแปลงเป็นสวนยาง ถ้าท่านมีโอกาส
ไปชม ท่านจะได้พบแปลงเพาะชำยางพันธุ์ดีขนาด
ใหญ่ ชมการรีดยาง ทำแผ่นยางและรมควัน”

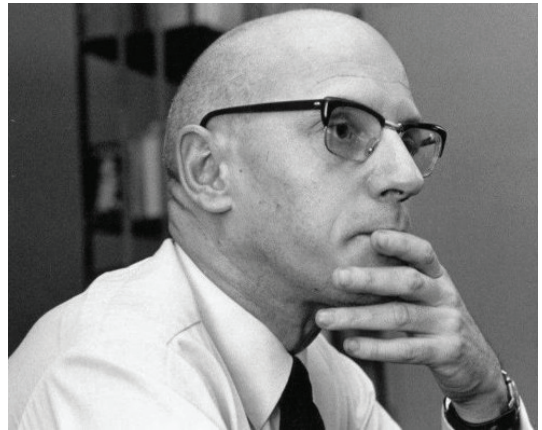
บุคคลที่นำชมจน ‘โอฬาร’ หรือวิลาศสามารถ
เก็บข้อมูลมาเขียนงานอย่างราบรื่น คือนายแพทย์
สกลสิทธิ์ โสภโณ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ
โรงพยาบาลสวนสราญรมย์ ที่นั่น จะพบเห็น
กิจกรรมต่าง ๆ ของผู้ป่วยโรคจิตซึ่งมีอยู่จำนวน
ประมาณ 400 กว่าคน เช่น ผู้ป่วยที่มีอาการใกล้
ปกติแล้วก็มักหมั่นทำงานประกอบอาหารใน
แผนกโรงครัว ดยหญ้าในสนามและสวนดอกไม้
รวมถึงทำงานจักสานเพื่อฝึกฝนสมาธิให้จิตใจ
พุ่งชานอีก น่าเสียดายเหลือเกินที่หนังสือพิมพ์
ภาพข่าวสยามนิกรรายสัปดาห์ซึ่งผมค้นพบภาพถ่าย
ประกอบเหล่านี้ค่อนข้างชำรุดหนัก จึงไม่อาจนำมา
บำเรอสายตาคุณผู้อ่าน

ช่วงที่ ‘โอฬาร’ เข้าเียน ทางโรงพยาบาลกำลัง
ก่อสร้างตึกอาคารเพิ่มเติม ในฐานะผู้จับปากกา เขา
จึงพยายามสื่อสารไปยังภาครัฐท่านอง

“...ถ้าหากว่ารัฐบาลได้เอาใจใส่งานด้านนี้มาก
ขึ้นแล้ว การก่อสร้างก็จะสำเร็จตามโครงการทันที

กำหนดไว้ โรงพยาบาลแห่งนี้ก็จะเป็นโรงพยาบาลที่ทันสมัยที่สุดแห่งหนึ่งของเมืองไทย ฉะนั้นถ้าหากท่านได้มีโอกาสแวะลงที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากท่านจะได้ชมลำน้ำตาปีและภูมิประเทศอันงดงามแล้ว ท่านก็จะได้ทราบอีกว่า ที่นั่นมีบริการด้านมนุษยธรรมหรือเพื่อขัดเกลาคติใจของบุคคลที่ด้อยกว่าท่านอยู่ด้วยเหมือนกัน”

กล่าวถึงโรงพยาบาลโรคจิตมายี่สิบยี่สิบปี ถ้าจะไม่เอ่ยอ้างนามของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ก็เห็นจะไม่ครบถ้วนสรรพธรรม เนื่องจากนักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสผู้นี้ได้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับความบ้า (Madness) งานเขียนชิ้นสำคัญของเขาเล่มหนึ่งคือ *Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason* อธิบายความบ้าและการนิยามความบ้าในแต่ละยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของทวีปยุโรป โดยยุคสมัยที่ฟูโกต์เน้นย้ำจะเป็นช่วงคริสต์ศักราช 1660 จนถึงปลายศตวรรษที่ 19 เพราะเริ่มมีโครงสร้างทางสังคมที่เข้ามาควบคุมจัดการกับความบ้า มีการกำเนิดคุกและโรงพยาบาลเพื่อแยกคนบ้าออกมาจากคนปกติ ในยุคก่อนหน้าคนบ้าอาจถูกนำตัวไปลงเรือปล่อยลอยลำนน้ำที่ท้องทะเล พอยุคนี้คนบ้าอาจถูกจับกุมไปคุมขังไว้ในคุกร่วมกับคนจรจัดและอาชญากร คนบ้าจะต้องโดนลงโทษจวบกระทั่งศตวรรษที่ 20 ความบ้าได้ถูกนิยามให้เป็นอาการของความเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นโรคทางจิต คนบ้าจึงควรถูกนำตัวไปรักษาในโรงพยาบาล ยุคสมัยนี้เองจึงก่อกำเนิดโรงพยาบาลจิตเวชขึ้นอย่างไรก็ดี นโยบายของโรงพยาบาลหาใช่แค่บำบัดความวิกลจริต แต่ยังพยายามชำระคนบ้าให้กลับมามีศีลธรรมอันบริสุทธิ์ แนวคิดเรื่องโรงพยาบาลจิตเวชย่อมแพร่เข้ามาสู่สังคมไทยตามกระแสธารอิทธิพลโลกตะวันตกที่หลังไหลเข้ามาในรูปแบบภาวะศิริไลซ์ ช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault)
นักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศส

รัชกาลที่ 5 โรงพยาบาลโรคจิตแห่งแรกของไทยที่ปากคลองสานจึงถือกำเนิดขึ้นต้นทศวรรษ 2430 เนื่องด้วยในสังคมไทยเองมีแคล้วดาศึ้นไปด้วยกลุ่มคนผู้สำแดงอาการเสียจริตนับแต่อดีตเรื่อยมา ซึ่งเดิมทีพวกเขาอาจถูกมองเป็นผีบ้าหรือถูกผีสิง ล่องมาปลายทศวรรษ 2470 ในยุคระบอบรัฐธรรมนูญและรัฐบาลคณะราษฎร เมืองไทยจึงมีโรงพยาบาลโรคจิตในต่างจังหวัดขึ้นครั้งแรก

ใช่ครับ โรงพยาบาลสวนสราญรมย์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี หรือ “โรงพยาบาลบนควนท่าข้าม”

ผมเองจะหลงลืมโรงพยาบาลแห่งนี้ไม่ได้อย่างแน่นอน เพราะเมื่อปีพุทธศักราช 2544 ผมได้รับรางวัลจากการประกวดเขียนเรียงความครั้งแรกสุดในชีวิต และงานเขียนชิ้นนั้นก็ขึ้นครั้งแรกสุดในชีวิตที่ได้ลงตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร

ครับ วารสารเล่มนั้นชื่อ ศรีตาปี ครับ และผู้จัดการประกวดกำหนดหัวข้อเขียนเรียงความคือ โรงพยาบาลสวนสราญรมย์ ■

เอกสารอ้างอิง

- หจช. มท. 5.10/31 รัฐมนตรีต่างประเทศและรัฐมนตรีเกษตรธิการไปตรวจราชการที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี (พ.ศ. 2479)
- กระทรวงสาธารณสุข. กระทรวงสาธารณสุข 2540 10 มีนาคม 2540 ครบรอบ 55 ปี การสถาปนากระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2540.
- ท่องเที่ยวสัปดาห์ (กุมภาพันธ์ 2482)
- “สุนทรพจน์ของหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อคืนวันที่ 27 มิถุนายน พุทธศักราช 2478.” ใน สุนทรพจน์ 1.นายกรัฐมนตรี 2.เลขาธิการคณะรัฐมนตรี 3.รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย 4.รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม 20 มกราคม 2478 ส.พ.ก.. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยพานิช, 2478. หน้า 16-28
- “สุนทรพจน์ของหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ทางวิทยุกระจายเสียงเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2478” ใน ชุมชุมปาฐกถาของคนสำคัญ. ส. คนปรีชา (รวบรวม). พระนคร: สุวรรณบรรพต, 2504
- อนุสรณ์กระทรวงสาธารณสุขครบ 15 ปี พ.ศ. 2485-2500. พระนคร : กระทรวงสาธารณสุข, 2500
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายแพทย์ แสง สุทธิพงศ์ (พระชาญวิจิเวช) ม.ว.ม., ป.ช., ท.จ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 28 ธันวาคม 2512. พระนคร: บริษัทพิพิธ (แผนกการพิมพ์), 2512
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์ ป.ม. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 25 พฤษภาคม 2510. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2510
- อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ. “ล่องใต้ไปกับสองรัฐมนตรี หลวงประดิษฐมนูธรรม และพระยาฤทธิอัคเนย์.” สถาบันปริดี พนมยงค์ *Pridi Banomyong Institute* (4พฤษภาคม 2564)
- อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ. “สุนทรพจน์ของปริดี พนมยงค์ ในวันฉลองรัฐธรรมนูญ 2478.” สถาบันปริดี พนมยงค์ *Pridi Banomyong Institute* (21ธันวาคม 2563)
- ไอฟาร์. “มนุษย์ธรรมที่พุนพิน.” ภาพข่าวสยามนิกรรายสัปดาห์. 123 (20 เมษายน 2496). หน้า 7-11
- Foucault, Michel. *Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason*. Translated by Richard Howard. London: Routledge, 1967